

TIMOTI KUMBI-LEPALE Poll-ni Yi TIMOTI Pepá UI KUMBI-LEPA Topa Sirim Buкеle

Poll-ni Pepá Topa Sirim Ilinga Ung-Pulu Mare
 Poll molupa tirim mele ung-pulu mare kene
 yu-ni pepá topa sirim-manga ulu-pulu mare kene
 buk-gomú 682 molemú.

Timoti yu kolea Gallesia propinj akuna LLisira taon-na yili. Yunga anumele Juda-ambale, lapale Grik-yili. Yunga anumele kene yunga bamele kene Krais-nga ambusele muluringli. Anumunga bili Yunis, bamunga bili LLois (Timoti Aelepale 1:5). Yu Krais-nga yili mulurum kene Poll-ni Krais-nga temani-kaiéle andupa topa simbandu Timotindu “Wasie tapú-topulu pambili ui.” nimba liipa memba purum. Temani akili Liipa Mundurum Yima 16:1-3 molemú. Penga, Timoti kolea-auli Epesas Krais-nga yambu-talapeliinga nukuli yili mulupili Poll-ni pepá ili yu topa sirim (Timoti Kumbi-Lepale 1:3). Liipa Mundurum Yimanga bukele pora nimbándu Poll yu Rom mulurum (kolomong-auli 28). Yu punie mare alsupa andupa kene penga alsuku yu Rom ka siring kene pepa kene pepá ili Timoti topa sirim.

Timoti mulurum mele ung mare Timoti Aelepale 3:15, Timoti Kumbi-Lepale 1:2, Liipa Mundurum Yima 17:14-15, 18:5, 19:22, 20:1-6 kene molemú. Yunga kongunaliinga ung mare Timoti Kumbi-Lepale 3:1-7, 5:17-22, Taitas 1:5

kene molemú. Pillipai 2:19-22, Timoti Aelepale 4:9,21, Ipuru 13:23 kene kananiko.

Yu Poll-kene wasie molangli Poll-ni Korin Aelepale kene Pillipai kene Kollosti kene Tesallonaika Kumbi-Lepale kene Tesallonaika Aelepale kene Pillimon kene buk akuma pali pepá topa sirim.

Ung-pulu te: Timoti Kumbi-Lepale kene Timoti Aelepale kene Taitas kene ung pulele tilusipa mele molemú. Buk yupuku akuma liiku tere leku “Tápu-yimanga pepáma.” nilimele, akili kewa-ungna “pastamanga pasma” nilimele, nambimuna, Timoti kene Taitas kene Krais-nga yambu-talapema nokuku molangli Poll-ni elsele pepá ima topa sipa kene, Krais-nga yambuma tápu-tekulu nokuku kunjinglí mele ung-bo tonjupa mani sirimeliinga aku-siku nilimele. Yisele molku kunjinglí mele ung-bo tonjupa mani sirimko.

Pepá imanga ung mare tilu-sipa molemú mele Timoti Aelepale ung-pulele ilinga anjukundu nondupa buk-gomú 1025 molemú akiliinga maniakundu ungma pora nimbána kanui.

Ung-pulu tondulu te bukeliinga alsena “21. kisim bek”, “21.3 Man Bilong Kisim Bek Yumi” kanui.

Ya ung-pulele pora nikem.

**Kolomong-Auli 1-6 pali Poll-ni
Timoti-ndu “Nu-Nunu Ulu Tinima
Kene Krais-nga Yambuma Ulu
Tingíma Kene Mimi-Siku Nokuku
Molani.” Nirim Ung Mare**

*1:1-2 Poll-ni Pepá Ili Tombandu Pulu Monjupa
Turum Ungele*

¹ Na Poll, Yesos Krais-ni “Nanga kongunale tenji-pui.” nimba liipa mundurum yili. Oliunga Tepa Liipa Mindili Nolkumula Kupulanum-na Wendu Linjirim Pulu Yili kene ‘Oliu aimä sika tepea konjumba.’ nimbu numanu sipu nokupu molemulu yi Krais Yesos-kene na makó tokulu “Kongun ili tenji-pui.” niringli-na aku-sipu andupu nimbu siliu yili-ni

² „Nu ‘Krais-nga yili molkunu konjani.’ nimbu na-ni nu nokuliu,, nu kene olsula Krais-nga yisele molembuláliinga nu nanga kandi-málu Timoti nu pepá ili topu siker.

Lapa Pulu Yili kene oliunga Auli Krais Yesos-seleni nu we kondu kolku teku konjukulu, nu-ni walse-walse ulu mare teku kis-sini kene nu kondu kolkulu “Mindili nani.” naa nikulu, ‘Nu numanu waengu nipili táka-nikunu molani.’ niangli.

*1:3-11 Ung Gólu Túlima Ung-Bo Tonjilimele
Yambuma-ni Nilimele Ungma Naa Piliipu Liipu
Bulu Simulú Ung Te*

³ Na-ni kolea Masedonia propinj pumbundu nu tondulu mundupu mawa tepu kene “Kolea-auli Epesas mului.” nirindu mele ekupu nu alsupu mawa tepu kene “Akuna we mului.” niker. Yi mare-ni akuna gólu toku ung-lupama ung-bo tonjuku molemele akiliinga “Akuna we molkunu yi kanumandu “Aku naa teai.” ni.” nimbu nu mawa teker.

⁴ Yi kanuma-ni „Juda-yambumanga, temani-kange lupa-lupama toku anda-kolepalimanga bima sulu teku temani toku mindi molemele ungma-ni yambumanga numanuma topa bulubale sipa, unganga pulele piliingíndu we tombulku mindi ningí kupulanumele akisinjipa, Pulu Yili-nga ung-sikama piliingí kupulanumele pipi silimú „akiliingga eninindu “Aku naa teai.” ni., Yi kanuma-ni ung-bo tonjuku mani silimele ungma-ni Pulu Yili piliimulú kupulanumele naa akisinjilimú. Pulu Yili-nga ungele kene, yu-ni “Oliu-kene tembu.” nimba, nimba panjurum uluma kene, ‘Krais Yesos molupa oliunga nimba tinjirim mele, ‘Akili sika.’ nimbu tondulu mundupu piliimulú ulele-ni mindi akusele pili-imulú kupulanumele akisinjilimú.

⁵ „Yi kanuma-ni niku kis-siku yambuma teku bembu silimele yimandu, “Aku-siku naa teai.” ni.” niker mele ‘Krais-nga yambuma anju-yandu eni-enini numanu monjuku molangi.’ nimbu “Yi kanumandu aku-siku ni.” niker. ‘Sika’ niku tondulu munduku piliilimili ulele aimasika telemele ulele kene, numanu kake tili ulele kene, numanale-ni piliiku kene ‘Pulu Yili-ni kanupa kis piliilimú ulu-kis te numanuna naa pelemú.’ niku piliili ulele kene, aku-sipa numanu kaí pípili yambuma anju-yandu eni-enini numanu munjuli ulelendu niker.

⁶ Yambu mare aku-sipa numanu kaíma naa pípili molku ulu kaí kanuma munduku kelku kene we-ungma tombulku niku kelep tolemele.

⁷ ‘Moses-ni “Ulu mare i-siku teai! Ulu mare i-siku naa teai!” nimba Pulu Yili-nga ung-

manima piliipa kene yandu nimba sirim, ung-manimanga ung-bo túnjilima molamili.' nilimele akiliinga-pe ung-manimanga puluma naa piliiku, tondulu munduku mani singíndu nilimele ungmanga puluma eni-enini mimi-siku naa piliilimili.

⁸ Oliu piliilimulu, 'Moses-ni ung-mani siri-muma sumbi-sipu piliipu, ung-mani akumanga ung-pulele mimi-sipu piliipu kene ulu akuma temulú kene ung-mani akuma aimá kaí.' nimbu piliilimulu.

⁹⁻¹¹ 'Pulu Yili-ni ung-mani kanuma simbandu 'Sumbi-siku molemele yambuma piliiku teangi.' nimba naa sirim.' nimbu piliilimuluko. Ung-mani kanuma-ni kongun mimi-sipa telemú mele kanupu kene 'Ung-mani kanuma kaí.' nimbu piliilimuláliinga ung-pulele i-sipa mele:

Ung-mania pula toku kara pulimelé yambuma kene,

Pulu Yili-nga ungma liiku bulu siku ulu-pulu-kísima telemele yambuma kene,

Pulu Yili-nga ungma naa piliiku 'ulu kake tilima piliipu teamili.' naa nilimele yambuma kene,

yambuma-ni eninga anupili lapalii toku konjulemele yambuma kene,

yambu lupama toku konjulemele yambuma kene,

waperanale telemele yi-kumunjupuma kene ambu-wenipuma kene yambu-yuma wasie, kolea-auli Sodom yambuma-ni yima eni-enini waperanale teku ambuma eni-enini waperanale tiring mele telemele yambuma kene,

‘Maket tepu ku-moni liamili.’ niku yambuma wa liilimele yambuma kene,
gólu tolemele yambuma kene,

kot-na puku ‘Sika nimulú.’ niku panjiku
kene gólu tolemele yambuma kene,

Pulu Yili-nga ungma piliipu ‘Krais-nga yambuma teku molai.’ nimbu mani silimulu
ung lupama wasie pula tungíndu ulu-kísima
telemele yambuma pali kene,

Moses-ni sirim ung-manima-ni aku-siku teku kis-siku molemele yambuma pali ‘nukupili.’ nimba
Pulu Yili-ni ‘Ung-mani akuma pípili.’ nimba,
nimba panjurum. Pulu Yili-nga ungma mani
silimulu ung-sika akuma Pulu Yili-ni na makó
topa “Andukunu niku si.” nirim ungma kene
tilu-sipa. Ung akili temani aimá kaí olandupale,
bi aimá pelemú Pulu Yili-nga temanele.

1:12-17 Pulu Yili-ni Poll We Kondu Kulurumeli-inga “Angke” Nirim Ung Te

¹² Yesos Krais oliunga Auliele-ni kongun ten-jiliu ilinga tondulale sirim yili-kene “Angke” niker. Yu-ni na kanupa kaí piliipa ‘Nanga kongunale mundupa naa kelepa kapula tepe konjumba.’ nimba piliipa kene kongun tenjiliu ili na sirimeliinga yu-kene “Angke” niker.

¹³ Sika ui yunga bili liipu ung-taka tonjupu,
yunga yambuma-kene ele-tu molupu kara pupu
mindili sipu topu konjumbu tirindu akiliinga-pe
yu sika Pulu Yili-nga Málale molupa Pulu Yili-
ni ‘Oliu nukupili.’ nimba mana liipa mundurum
yi Kraisele mulurum mele piliipu sundupulin-
ginga, yunga temanele turing piliipu kene “Gólu

tokomele.” nimbu tondulu mundupu piliirindu akili tepu lawa tirindeliinga yu-ni kanupa kene na kondu kolupa ‘Mindili nambu.’ naa nirim.

¹⁴ Na Krais Yesos-kene wasie tapú-topulu mulurumbulaliinga oliunga Auliele-ni na aima we kondu kolupaliinga, ‘Yu sika’ nimbu tondulu mundupu piliili ulele kene numanu munjuli ulele kene na-kene pulele pelemú ulu kanusele Auliele-ni sirim.

¹⁵ ‘Oliu ulu-pulu-kis tirimulu yambuma tepe liipa, mindili nokumula kupulanum-na wendu liipa yu-kene wasie molupu konjumulú kupulanum-na ‘liipu monjambu.’ nimba ‘Pulu Yili-ni mana liipa mundurum yi-nuim, Krais Yesos mana mania urum.’ ung akili aima sika ungele, yambuma-ni numanu tale naa pípili ‘Aima sika aku tirim.’ niku aima tondulu munduku piliingí kene kapula. Aku temulú kene aima sika ku naa pemulú. Ulu-pulu-kis tiring telemele yambumanga na ulu-pulu-kis tirindu mele aima olandupa,

¹⁶ akiliinga-pe Krais Yesos-ni ‘‘Yambuma numanu topele tangi.’ nimbu táka-nimbu nokupu molupu, molku kis-silimelaliinga wela arerembi naa kolupu numanu waengu nipili molupu mindi puliu. ‘Na-ni sika manda tepe liimba.’ niku piliingí yambuma sika kondu kolupu tepu liipu, kona molku konjuku mindi pungí ulu-pulele simbu niku kanangi.’ nimba kene na ‘Poll, ulu-pulu-kis olandupa tirindu yili ui kondu kolupa ‘Tepu kis-sirindeliinga mindili naa nambu.’ nimba tepe liirim.

¹⁷ Taki-taki molupa mindi puli yi nuim kingele

molupa, kulú naa kolemú yili molupa, yambu te-ni naa kanolemú yili molupa, yu tiluele mindi sika Pulu Yili molupa, aku-sipa molemú Pulu Yili yu mindi bi ola molupa tondulu pépa, tondulu mundupa talang pupa, aku-sipa pépa mindi pupili! Aku-sipa mele aima sika tipili!

1:18-20 Poll-ni Timoti-ndu “‘Ulu-Kisma Kamu Mania Pupili.’ Nikunu Tondulu Munduku Kongun Ti.” Nirim Ungele

18-19 Nanga málú Timoti, Pulu Yili-ni “Ninjai!” nimba, nimba sili ungma piliiku yandu niku silimele Krais-nga yi mare-ni nu muluni mele ui niku siring mele piliipu kene ‘Nu aim aksikunu ti.’ nimbu, nimbu siker. ‘‘Yambuma teku kis-siku molangi.’ nilimele mélema mania pupa, Pulu Yili-nga kongun tepu moliále tondulu pupili akiliinga, tondulu mundupu ele aim teambu.’ nikunu kene nu tiní mele ui niku siring ung akuma piliiku liikunu ti. ‘Krais Yesos, sika.’ nikunu tondulu munduku piliillu mele munduku naa kelkunu, taki-taki numanale-ni piliikunu kene ‘Pulu Yili-ni kanupa kis piliilimú ulu-kis te nanga numanuna naa pelemú. Kongun teliuma tepu konjiliu.’ niku piliikunu molaniko! Ulu akusele ambolkunu kene ‘Ele tondulu mundupu teambu.’ nikunu nu tiní mele ui niku siring ung akuma aim aksikunu liikunu teku mului. Yambu mare-ni ‘Ulu kanusele naa tembu kene ulu te mólu.’ niringeliinga, nona anduli sip te nona ku te-ni topa bulsulimú kene aim aksikunu lelemú mele yambu kanuma aku-siku mele ‘Sika’ niku tondulu munduku piliiring ulele aima kamu kis lirim.

²⁰ Aku tiring yambumanga yi Ameniyas kene Alleksenda kene elsele aku-sikulu tiringeliinga ‘kurumanga nuim, Seten mulurumna pangli.’ nimbu liipu mundurundu. ‘Aku-siku molkulu kis-sikulu kene Pulu Yili ung-taka tonjukulu yunga bili teku kis naa singlí mele piliangili.’ nimbu aku-sipu tirindu.

2

*2:1-15 Krais-nга Yambuma Makú Toku Molku
Pulu Yili Popu Toku Kape Niku Yunga Bili Paka
Tunjingí Mele Ung-Mani Te*

*2:1-8 Pulu Yili-Kene Ung Nimulú Mele Ung
Mare*

¹ Kapula, na-ni ‘Eni teangi.’ nimbú ulumanga ui kumbi-lepu tondulu mundupu ‘Teangi.’ nimbu nikerale i-sipa mele: Yambumanga pali Pulu Yili-kene popu toku yundu ungma ninjiku, mawa tenjiku, “Enini liipa tapunjupili.” ninjiku, “Angke, kapula tenjikunu.” ninjai.

² Eni nokolemele yi nuim kingima kene gapman-yambuma kene kanumanga Pulu Yili-kene mawa tenjai. ‘Pulu Yili kanupa kaí piliilimú uluma tepu molupu numanu kake tipili molupu kene oliu kapula-kapula táka-nimbu molamili.’ niku kene aku teai.

³ Aku-siku teku mulungí kene kaí; oliunga ninjipa Tepa Liipa, Mindili Nolkumula Kupulanumna Wendu Liirim Pulu Yili kanupa numanu silimú.

⁴ „Tepa liili Pulu Yi akili, yu-ni ‘Yambuma pali mindili nolkemela kupulanum-na wendu oku na-kene wasie molku kunjingí kupulanum-na puku, ung-sikale piliiku ambulúngi lem kapula.’ nimba piliipa molemú yi kanili.

⁵ Kaniliinga ung-pulele i-sipa mele: Pulu Yi tiluele mindi molemú; yi tiluele mindi Pulu Yili-kene oliu mana-yambuma kene oliunga suku-singina yu molupa ‘Oliu Pulu Yili kene anjupa molemele mele naa molangi. Yu-kene tiluna kapula-kapula molangi.’ nimba molemú, yi kanili mana-yi Krais Yesos.

⁶ Yi kanili-ni ‘Mana-yambuma ulu-pulu-kis telemeláliinga Pulu Yili-ni enini naa tupili mindili naa nangi. Ulu-pulu-kísímani enini alsupa ka sipa naa nukupili kapula molangi akiliingga na eninga nimbu alko topu kolunjambu.’ nimba yambumanga pali aku tinjirim. Aku-sipa „tenjimba kene aku-sipu molomulú, enale wendu ombá ui niku siring mele ena akili Pulu Yili-ni makó turum enale penga wendu urum. Yesos-ni oliunga nimba tinjirimele-ni Pulu Yili mana-yambuma tepa liimba mele nimba sirim.

⁷ Krais-ni “Nanga ungele pukunu niku sin-jikunu, nanga kongunale tenji-pui.” nimba na liipa mundurum akiliingga pulele „Pulu Yili kene yambuma kene kapula-kapula mulungí kupulanumele akisinjimbandu kulurum, kanili. Gólu naa tokur. Aima sika niker. ‘Juda-yambu naa molemele yambu-lupama ‘Sika’ niku tondulu munduku piliingí ulu-sikale enini mani sangi.’ nimba na liipa mundurum.

2:8-15 Pulu Yili Popu Toku Kape Ningí Mákuna Molku Kene (2:8) Yima Teku Mulungí Mele Kene (2:9-15) Ambuma Teku Mulungí Mele Kene Ung-Mani Te (2:1-15 pali)

⁸ Akiliinga, kolea lupa-lupamanga pali „Krais-nга yambuma-ni Pulu Yili popu toku kape ningíndu máku toku mulungí kene, ‘Oliunga kangi numanuma pali Pulu Yili-nга.’ niku numanu kake tipili mulungí yima ‘Pulu Yili-kene ung niāmili.’ niku kene, arerembi kolku tombulku ningí ulu te naa pípili ki ola munduku Pulu Yili-kene ung niāngi.

⁹ Ambumanga ung te ya nikerko: ‘Oliu kara pupu mong-keng leamili yima-ni oliu kanuku yama meangi.’ niku mulumbale kaíma naa pakangi. Eninga pengi-dima au siku lapise meku, ku-gollu-ni tili mélema kene sisipalé kaí ku-moni olandupa pulimúma kene, akuma-ni eninga kangima au siku mulumbale ku-moni olandupa púlima pakuku, naa teangi.

We-mulumbalema mindi pakangi.

¹⁰ ‘Yambuma-ni oliu kanuku kaí piliangi.’ niku kene ulu kaíma mindi teangi. Ulu akuma ‘Pulu Yili-nга ambuma molemulu.’ niku yunga ungele piliiku molemele ambuma au singí mele kaíma. ‘Mulumbale pakomulúma-ni oliu liipa tapunjupili.’ naa niāngi.,

¹¹ „Krais-nга yambu máku toku mulungína, ambuma táka-niku molku ungma naa niku, ‘yima-ni, mani singí ungma mimi-siku piliiku, ungma piliiku liiku ai-siku molangi.

¹² ‘Ambuma-ni yima naa nokuku, Pulu Yili-nga ungma mani naa sangi.’ niliu. Enini ung naa niku we ták-a-niku molangi.

¹³⁻¹⁴ Pulu Yili-ni yi Adam ui kumbi-lepa tepe, penga ambu Ip tirim. Penga ‘kurumanga nuim Seten-ni, gólu topa kiáki tepe nirim ungma Adam-ni ‘Sika nikem.’ nimba piliipa naa liirim. Ambale-ni ‘Wambiyele-ni, sika nikem.’ nimba kene Pulu Yili-ni nirim ungele pula topa ulupulu-kísele tirim. Akiliinga, ambuma aku-siku teku molangi.

¹⁵ Akili sika akiliinga-pe ambuma ‘Krais Yesos molupa tinjirim tenjimba mele, sika.’ niku tondulu munduku piliilimili mele munduku naa kelku taki-taki tondulu munduku piliiku mindi molku, taki-taki yambuma numanu monjuku, ‘Oliu Pulu Yili-nga ambuma molamili.’ niku yuni ulu kake tílima nimba kanolemú uluma teku, eninga bima toku mania munduku ták-a-niku molku kene, kangambula mingí kene Pulu Yili-ni ‘Enini molku konjangi.’ nimba tepe liimba.

3

3:1-13 Krais-nga Yambu-Talapema Nukungí Yima Kene ,Eninga, Ambuma-Kene Mulungí Mele Ung Tale

3:1-7 Krais-nga Yambu-Talapemanga Tápu-Yima Mulungí Mele Ung Te

¹ “Yi te yu ‘Krais-nga yambu-talapeliinga tápu-yili molupu nukundu lem aima kapula.’ nimba

piliilimú akili kongun aima kaí tondulale numanu monjulemú.” nirim yili-ni ung aima sika te nirim.

² Akiliinga, Krais-nga yambumanga tápu-yili molumba yili Yu

yi aima sumbi-nili yi te molupa, yambumani kanuku kis piliingí ulu te yu-kene naa pili yili mulupili.

Tápu-yi molumba yili Yu ambu tilueliinga yili mindi mulupili.

Yu molupa konjupa, ulu kaíma mindi numanu kimbu-sipa,

kimbu ki kangi numanu mélema waka kolupa temba mele mimi-sipa nokupa,

yambuma-ni Yu kanuku kaí piliiku yunga ungma liiku ai singí ulu kaíma mindi tepa,

yunga lkuna ungi yambuma ‘Sukundu wai.’ nimba nokupa konjupa,

‘Pulu Yili-nga ungma, yambuma aima mimi-siku piliingí mele sumbi-sipa ung-bo tonjumba mele mimi-sipa piliipa,

aku-sipa yili mulupili.

³ No nomba kelep naa topa,

yambuma-kene arerembi kolupa ele naa tepa,

yambuma-kene táká-nimba molupa,

ung-muranale numanu sipa temba yi te naa molupa,

ku-moni olandupa numanu naa munjupili.

⁴ Yunga ambu kangambulama nokupa konjupa,

yunga kangambulama yunga ungma táká-niku piliiku liiku, liiku ai siku mulungí mele mani sipili.

⁵ (Yi te-ni yunga ambu kangambulama nokupa konjumba mele naa pilímu lem Pulu Yili-nga yambu-talapele nambi-sipa „Molku konjangi.” nimba, nokumbaye? „Manda mólu..» Akili pili-ipuliinga ‘yunga ambu kangambulama nokumba mele ui kanui.’ nimbu niker.)

⁶ Yi koela Krais-nга yi molumbále Krais-nга yambu-talapeliingga tápu-yi te naa mulupili. Aku-sipa yili tápu-yili molupa kene kara pumba kene Pulu Yili-ni „kurumanga nuim, depollale kot tenjipa “Kara purumeliingga mindili nani.” nirim mele yu aku-sipa temba kene kapula naa temba „akiliinga ena puleliingga mele Krais-nга yili molupa numanu-bo pemba kene ‘Tápu-yili mulupili.’ niani..»

⁷ Yu molumba mele ung te wasie nikerko. Tápu-yi molumba yili ulsu mulungí yambuma-ni yu kanuku kaí piliiku ‘Yu yi kaiéle.’ ningí yili mindi tápu-yili mulupili. Yu tápu-yili molumba kene ulsu molemele yambuma-ni “Yu yi kisele.” ningí kene ulsu-yambuma-ni niku kis-singí ungma „kurumanga nuim, depollale-ni liipa kene tápu-yilinga milu lemba kene yi kanili molupa kis-simba.

Te: 3:8-13 Krais-nга Yambu-Talapemanga Kongun Tinjili Yima Kene Ambuma Kene Mulungí Mele Ung Te (3:1-13 pali)

⁸ Krais-nга yambu-talapeliingga kongun tinjili yi mulungíma enini kepe aku-siku mele molku konjangi:

Yambuma-ni enini kanuku kaí piliiku eninga ungma liiku ai-siku, ‘enini oliunga kongun

tinjili yima mulúngi lem kapula.' ningí uluma teku kene kongun tingíndu mimi-siku piliiku táka-niku tingí yima molku;

numanuna ung lupa-lupama piliiku kerina ung lupa-lupama niku naa teku, yambu marendu ung lupa-lupama niku marendu alowa teku ung lupa-lupama niku naa teku; no-tondulu pulele noku kelep naa toku,

‘Krais-nga, yambumanga kongun tenjipu kene ku-moni pulele liimbu.’ ningí yima naa molangi.

⁹ Yi kanuma, oliu Yesos Krais-ni oliunga nimba tinjirimeliingga tepa liilimú akili ‘Sika’ nimbu tondulu mundupu piliilimulú yambuma Pulu Yili-ni ung mo turumuma nimba para sirim ung-sikama aima ambulungí yima molangi. Enini ung-sikama ambulungíndu numanale-ni piliiku kene ‘Pulu Yili-ni kanupa kis piliilimú ulu te numanuna naa pelemú. Kongun teliuma tepu konjiliu.’ niku piliiku kene, ung-sikama ambulangi.

¹⁰ Mulungí mele ui manda monjuku kanuku kene, enini molku konjuku, yambuma-ni kanuku kis piliingí ulu te enini-kene naa pípili mulúngi lem ‘Krais-nga, yambu-talapeliingga kongun tinjili yima molangi.’ ni.

¹¹ Ambuma kepe, aku-siku mele yambuma-ni kanuku kis piliingí uluma naa teku,

uluma tingí mele mimi-siku piliiku táka-niku teku mulungí ambuma molku, yambu tengä ung-bulkundu naa ninjiku,

molku konjuku, ulu kaíma mindi numanu
kimbu-siku,

eninga kongunuma mimi-siku piliiku teku
kunjingí ambuma molangi.

¹² Krais-nga yambu-talapeliinga kongun ten-jimba yili
yu ambu tilueliinga yili mindi mulupili.

Yunga ambu kangambulama nokupa kon-jupa, yunga kangambulama yunga ungma táka-niku piliiku liiku, liiku ai siku mulungí mele mani sipa kunjupili.

¹³ Yambu-talapeliinga kongun teku kunjingí yima yambuma-ni liiku ai siku eninga bima paka tonjilimele kepe; Krais Yesos ‘Sika’ niku, pili-ilimili mele olandupa tondulu munduku piliiku kene, aku-siku tondulu munduku piliilimili mele numanu tale naa pípili mundu-mong naa teku yambuma sumbi-siku niku silimeleko.

3:14-16 Poll-ni Timoti Pepá Ili Topa Sirimeli-inga Ung-Pulele

¹⁴ Pepá ili nu simbundu topu molupu kene ‘Nu kanambu.’ nimbu ‘Nu molluna nondupa aimawambu.’ nimbu piliipu moliu.

¹⁵ Akiliingga-pe ‘Ulu te-ni na pipi simba kene kapula nondupa naa ombúnje akiliingga’ nimbu kene ‘Pulu Yili-nga yambu molemelema teku mulungí mele piliani.’ nimbu pepá ili ui topu siker. Yambu akuma kona molupa mindi puli Pulu Yili-nga yambu-talapele. Yambu-talape akili ung-sikale liipa tapunjupa tondulu pupa pípili nilimú talapele. Ung-sika akili lkuli mele, Pulu

Yili-nga yambu-talape akili ung-sikaliinga lku-paka-sum mele.

3:16 Pulu Yili-nga Ulumanga Ulu-Pulele Aima Olandupaliinga Ung Te

¹⁶ Ui Pulu Yili-nga ung te yu-ni mani sirim ung mo turumele ekupu mokeringa nimba para sirim ung akili-ni oliu Pulu Yili-nga yambuma molupu yu-ni kanupa kaí piliilimú uluma temulú mele li-ipa ora silimú ung akiliinga ulu-pulele aima tondulale, yambuma-ni ung akiliinga pulele manda toku mania naa mundungí. Ung-pulu akili i-sipa mele:

Yu mana-yi te omba mokeringa mulurum.

Yu ulu-kaíma tepa molupa kunjurum mele

Minéle-ni liipa ora sirim.

Mulú-koleana angkellama-ni yu kanuring.

Yunga temanele ma-koleana pali

‘yunga yambuma-ni, toku silsiliiku anduring.

Yambuma temani kanili piliiku kene

‘Sika’ niku tondulu munduku piliiring.

Pulu Yili-ni yu mulú-koleana olandu liipa,

yu ui yi-tondulale mulurum kolea

tondulu talang púlina memba pupa munjurum.

4

*4:1-5 Yambu Mare-ni Gólu Toku Nilimele
Ungma-ni Yambumanga Numanuma Topa Bulu-Bale Sinjilimú Ung Te*

¹ Ekupu ulu mare wendu olemáliinga ung mare, Mini Kake Tiliele-ni i-sipa mele sumbi-sipa

nimba para silimú: Mulú masele pora nimbá enamanga gólu tuli kuruma-ni ung ningíma kene, kuru mare-ni mani singí ungma kene, yambu mare-ni piliiku kene Krais ‘Sika’ niku tondulu munduku piliingí mele munduku kilingí.

² Ung kanuma yi topele-mapele túlima-ni gólu toku ung-bo tonjuku mani silimele. Yi kanumanga pengi-kikima naa pepa, eninga numanale-ni naa piliiku ulu-pulu-kis telemele mele naa piliiku molemele.

³ Yi kanuma-ni mani siku kene niku mele: “Yima ambu naa liiku ambuma yi naa pangí.” niku, langi mare bi siku kene “Langi akuma kalaru molemú akiliinga mi toku naa nai.” nilimele. Akiliingga-pe langi akuma Pulu Yili-ni ‘Oliu ‘Yesos yu sika.’ nimbu tondulu mundupu piliipu, ung-sikama piliipu liilimulu yambuma-ni nangi.’ nimba tirim. Langi akuma liipu Pulu Yili-kene “Angke” nimbu nomulú kene ulu te mólu.

⁴⁻⁵ Pulu Yili-ni tirim mélema pali kaí kanili. Pulu Yili-nga ungele kene oliu-ni Pulu Yili-kene popu topu ung nimulú ungsele-ni langi kene mélema pali Pulu Yili-nga méle kake tílima lemba akiliingga langi akuma munduku kelku naa nungí kene kapula naa temba. Pulu Yili-kene “Angke” niku liiku nungí kene ulu te naa temba.

4:6-16 Timoti Krais-nga Kongun Tinjili Yi Kaiéle Molumba Mele Ung Te

⁶ „Timoti,“ i niker mele „Krais-nga,“ anginipilima ‘Aku-siku teai.’ nikunu ung-bo tonjukunu mani sini kene, nu Krais Yesos-nga kongun tinjili yi kaiéle muluni. Oliu ung kaíma ‘Sika’

nimbu tondulu mundupu piliilimulu ungma kene, Krais-nga ung-puluma ung-bo tunjurumu-luma kene, ui kepe yandupa kepe piliikunu liiku teku molluma, 'Nanga numanu miniselenga langima.' nikunu, piliiku liikunu tiní kene nunga numanu minisele tondulu pupa pípili muluni.

⁷ Juda-yambu, sundupa sili-pili mare-ni temani-kange-kísima tolemelema-ni Pulu Yili-nga ungele topa mania mundumba telemú temani-kange akuma liiku bulu sikunu, 'Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimú uluma mindi piliipu teambu.' nikunu ulu akuma mindi mimi-siku piliiku kongnjuku teku mului.

⁸ Sika 'kangiele tondulu pupili.' nimbu ulu mare telemulu kene akili ulu kaiéle. Aku telemulu kene kangiele sika tondulu pulimáliinga sika oliu laye-sele liipa tapunjilimú. Akiliinga-pe Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimú uluma mimi-sipu piliipu temulú ulu akili aimä olandupa kaiéle. Aku temulú ulele-ni oliu liipa tapunjupa, ekupu ya ma-koleana molemulu mele kene penga mulú-koleana molomulú mele kene simbaliingga akili aimä olandupa akiliinga Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimú uluma mimi-siku piliiku teku mului.

⁹ I niker ung akili aimä sika. Ung akili yambuma-ni numanu tale tepa naa pípili 'Aima sika.' niku tondulu munduku piliingí kene kapula.

¹⁰ Taki-taki kona molupa mindi puli Pulu Yili-ni yambuma pali Tepa Liipa Mindili Nolkumula Kupulanum-na Wendu Liilimú Yili yu-ni aimä

sika oliu 'Yu sika.' nimbu tondulu mundupu piliilimulu yambuma tepa liipa, mindili nolkumula kupulanum-na aima sika wendu liilimú. Aku telemáliinga piliipu kene, 'Yu-ni oliu tepa liipa tepa konjumba.' nimbu nokupu molupu kene oliu yunga kongunuma tondulu mundupu mindili sipu telemulu.

11 Ung niker ima pali *'andi kolea-auli Epesas Krais-nga yambuma pali'*, niku sikunu, enini teku mulungí mele mani siku ung-bo tonjukunu mului.

12 Nu sika yi-kumunjupale mindi, akiliingape 'Yambuma-ni 'Nu yi yuli mólu. Nu piliipa kungnjuli naa pili yili.' niku piliiku nunga ungele liiku bulu singí kupulanum te naa lipili. Nunga ungele piliiku liangi.' nikunu mului. 'Krais, sika.' niku tondulu munduku piliilimili yambuma nu molupu tembu mele manda leku lombulku molku tingí mele kanangi.' nikunu kene

ung-kaíma ningí mele nu aku-siku nikunu, molku kaí tingí mele nu aku-siku telsiliiku andukunu,

yambuma numanu munjingí mele nu aku-siku numanu monjukunu;

'Krais-nga ungma kene yu-ni 'yambumanga' nimba tinjirim tenjilimú mele, 'Aima sika.' niku tondulu munduku piliiku mulungí mele aku-siku tekunu;

ulu kaíma mendepulu tekunu,

Pulu Yili-ni 'ulu kake tílima' nimba kanolemú uluma tekunu, numanu kimbú sikunu kene;

ulu akuma tekunu mului.

¹³ Na ui naa wambu nu-ni Pulu Yili-nга bukna ung molemúma yambuma piliangi kambu tokunu, ung akumanga ung-puluma yambuma niku sikunu ung-bo tonjukunu, „Krais-nга yambuma teku mulungí mele, mani sikunu molani na wambu.

¹⁴ Krais-nга yambu-talapeliingga tápu-yima-ni nu ambolkunu, „Pulu Yili-ni ‘Yunga kongunale teku konjani.’ nimba liipa tapunjupili.” niring kene, Pulu Yili-ni “Ung ili Timoti nikunu si-pui.” nimba yi tendu ung mare nimba sirim kene yi kanili pilipaliingga yandu nu nimba sirim kene Pulu Yili-ni ‘nu kongun ti.’ nimba tondulu sirim akili nu munduku naa kilui.

¹⁵ Tondulu akili ambolku konjukunu kongunuma tondulu mundukunu ti. Kongun akuma ambolku gi siku teku konjukunu muluni mele yambuma-ni pali kanangi.

¹⁶ Nu muluni mele kene, nu-ni yambuma ung-bo tonjukunu mani sini ungma kene, ulu akusele nokuku kunjui. Enimbu naa kolkunu tondulu mundukunu aku-siku tiní kene aku-siku tinéliingga Pulu Yili-ni nu kepe nunga ungele piliingga yambuma kepe wasie tepa liipa, mindili nolkemela kupulanum-na wendu liipa yu-kene wasie molku kunjingí kupulanum-na liipa mon-jumba.

5

*5:1—6:2 Ambu-Wayema Kene Tápu-Yima Kene
Kongun-Kendemande We Tinjili Yambuma Kene*

*Timoti Yu Kene Enini Teku Mulungí Mele Ung
Mare Poll-ni Timoti Mani Sirim Ungma*

*5:1-2 Poll-ni Timoti-ndu "Yambuma Kanukunu
Kene 'Nanga Pulu Lelemú Yambu-Kandima Mele.'
Nikunu Kanui." Nirim Ungele*

¹ „Ekupu Krais-nga yambu-talapena molemele yambuma-kene tiní mele niambu:„

Yi-anda te ung-mura naa si. „Tepa kis-simba kene kanukunu kene, 'Yu nanga lapale.' nikunu táka-niku mani si.

Nunga anginpili nokulkuná mele aku-sikunu yi-kumunjupuma nukui.

² Ambu-yuma 'Nanga anupilima.' nikunu, ambu-kanguwama kene ambu-wenipuma kene 'Nanga kimulupili.' nikunu aku-sikuko nukui.

Akiliinga-pe ambu-kanguwama kene ambu-wenipuma kene nukunindu 'Na kene enini kene buni te wendu naa upili.' nikunu aimaa mimi-siku kanukunu nukui.

*5:3-16 Poll-ni "Namelé-ni Ambu-Wayema
Nukungiye?" Nirim Ung Te*

³ Ambu-wayema yambu mare-ni enini liiku naa tapunjungí kanuma aimaa liiku tapunjukunu nukui.

⁴ Akiliinga-pe ambu-waye te yunga kangambulama mola yunga bamupilima mulúngi lem yambu kanuma-ni 'Pulu Yili-nga ungele pili-ipu teamili.' niku kene ui kumbi-leku eninga yambu pulu lelemúma nokuku, yambu kanuma enini kangambulama muluring kene anupili-ni enini nukuringeliinga enini ekupu aku-siku

pundu toku ambu-waye kanuma liiku tapunjuku nokangi. Aku-siku telemele uluma Pulu Yili-ni kanupa kaí piliilimálinga aku-siku teangi.

⁵ Ambu-waye te yu yambu te-ni nokumba yambu te naa molemáliinga yu aim a sika ambu-waye esipa molemú ambu akili 'Pulu Yili-ni na sika liipa tapunjupa nokumba.' nimba piliipa kene, sumbulsuli tanguli kepe Pulu Yili-kene popu topa ung nimba 'Liiku tapunjui.' nimba mawa tepa molemú. 'Ambu-waye kanu-sílima liiku tapunjukunu nukuni kene kapula.'

⁶ Ambu-waye te yu-yunu numanale-ni piliipa wapera topa uluma telemú ambu kanili yu sika we molemú akiliingga-pe ambale yambu kululiele mele molemú.

⁷ Ambu-waye kanuma kene eninga yambuma kene 'Yambuma-ni kanuku kis piliingí uluma naa teangi.' nikunu enini aku-siku mani si.

⁸ Yambu te-ni yunga anum lapasele kene kimulupili anginipili méle te mólu tolemú mola buni te pelemú kene naa liipa tapunjupa nokupa, yunga pulu lelemú yambu wema kene naa nukúmu lem aku telemú yambale aku-sipa telemáliinga yu 'Krais sika.' nimba, tondulu mundupa piliilimú mele mundupa kelepa liipa bulu sipa, aim a tepa kis-silimú. Krais-nga yambu naa molku ulsu molemele yambuma-ni tek u kis-silimele mele mandupa, yambu kanili-ni tepa kis-silimú mele olandupa.

⁹ 'Krais-nga yambu-talapena molemele ambu-wayemanga bima tamili.' niku kene, ambu-waye mare, sika ambú leku, walsekale mindi yi púlima mindi 'ambu-wayema' niku bi tangi.

10 Ambu-waye kanuma enini ui tiring mele piliangi. Ui eninga kangambulama langi siku nokuku konjuku, yambu-poningma “Lkuna wai.” niku nokuku konjuku, Krais-nga yambumanga kongun-kendemande tenjiku, buni pelemú yambuma liiku tapunjuku, aku-siku ulu kaíma tondulu munduku teku muluring mele niku singí piliingí ambu-wayemanga bima mindi tangi.

11-12 Akiliinga-pe ambu-waye ambu-kanguwama ‘Ambu-wayema.’ niku bi naa tai. Enini Krais numanu monjuku piliilimili mele yi te lupa numanu monjuku piliingí ulele-ni topa mania mundumba kene ui koela ambu-wayema molku kene “Krais-nga kongunale mendepulu tenjipu molomulú.” niku, niku panjiring mele munduku kilingí kene ‘Pulu Yili-ni,’ enini ‘Teku kis-siring.’ nimbá akiliinga eninga bima ambu-wayemanga bima kene tere leku naa tai.

13 Ulu te i-siku telemeleko: Enini ‘yambuma-kene we-ungma nimbu tapú-topu molamili.’ niku yambumanga lkumanga andukuliinga kongun naa teku enembu kululi ulele mindi piliiku liiku telemele. Akili mendepulu mólu-ko. Yambuma-ni ulu te telemele mele naa kanuku yambumanga anju-anju we ninjiku temani toku silsiliiku anduku, yambu mare ulu teku ung nilimelema ‘aima piliimulú!’ niku anduku walsiku piliiku kum leku molemele. Yambuma-ni ung kiyang niku nilimelema yambu kanuma-ni wa piliiku anju puku niku silimele. Aku-siku telemele mele oliu kanupu kis piliilimulu uluma enini anduku telemele.

¹⁴ Aku-siku telemeláliinga na-ni ambu-waye ambu-kanguwama tingí mele i-sipu niker: “Enini alsuku yi puku, kangambula meku, eninga yima kene kangambulama kene nokangi.” niker. Aku tingí kene oliunga ele-tu yambumanga te-ni enini teku mulungí ulu te kanuku kene oliu Krais-nga yambumanga bulkundu ung kis te ninjingí kupulanum te naa lemba.

¹⁵ Mare ui muluring mele kórunga munduku kelku liiku bulu siku ‚kurumanga nuim, Seten lumbili pulimelé akiliingga ‚Wema aku-siku numanu topele toku naa teangi.’ niku ya niker mele teangi.,

¹⁶ Ambu te Krais ‘Sika’ nimba tondulu mundupa piliilimú ambu te yunga pulu lelemú ambu mare ambu-wayema molemelema ambu akili yu-ni enini liipa tapunjupa nukupili. Krais-nga yambu-talapele-ni ambu-waye kanuma nukungíndu buni te naa liangi. ‘Krais-nga yambu-talapele-ni ambu-waye sika esipama mindi nokangi. Wema nukungí kongunale-ni esipama nukungí kupulanumele pipi simba.’ niku aku-siku teangi.

5:17-20 ‘Krais-nga Yambuma-ni Eninga Tápu-Yima-ni Kongun Teku Konjulemelema Nokuku Konjai.’ Nirim Ung Te

¹⁷ Krais-nga yambu-talapele kene, talapeliinga mélema kene, aima nokuku konjulemele tápu-yima we-yambuma-ni olandupa kape niku méle olandupa kalungí kene kapula. Pulu Yili-nga

ungele niku siku, yambuma mani silimele tápu-yima kepe aima sika aku-siku mele méle kalungí kene kapula.

¹⁸ Pulu Yili-nga bukna aku tingéliinga ung te nimba molemú akiliinga aku-siku teangi. Ung akili-ni nimba mele:

“‘Rais-wit monguma wendu pupili.’ niku kung-kaoma-ni wit-unjima anduku kam-biliingí kene

‘Enini wit mare naa nangi.’ niku kerima pipi singí kene kapula naa tembaliinga pipi naa sai.

‘Kung-kaoma wit nungí tingí kene
‘Eninga kongun tekemelaliinga
méle kaluli liingí méle wit kapula
nokomele.’
niku munduku kelai..” *Ung-Manima*

25:4

nimba aku-sipa ung te molemú.

Ung te molemúko, akili-ni nimba mele:

“Kongun tenjilimele yambuma
papu méle kalúlima liingí.”

nimba molemúko.

¹⁹ Yambu te-ni nimba mele: “Tápu-yi te-ni i-sipa tepa kis-sim.” nimbá kene naa pilíi! Yambu tale mola yupuku-ni “Sika aku-sipa tímu. Oliu mongale-ni kanúmulu.” mola “Kumele-ni pilíimulu.” ningí kene mendepolu ‘Sika aku-sipa tímu.’ niku pilíi!

²⁰ Tápu-yi mare-ni ulu-pulu-kis mare ,sika, tíngi lem we-yambuma piliiku molangi enini mani sikunu ung-mura sani. ‘Enini mani sikunu ung-mura sini kene tápu-yi wema-ni piliiku kene

mundu-mong teku 'Oliu aku-sipu naa teamili.' niangi.' nikunu yambuma piliiku molangi enini mani sikunu ung-mura si.

5:21-25 'Timoti Yu-Yunu Kongun Telemúma Nokupa Kunjupili.' Nirim Ung Te

²¹ „Timoti,„ na-ni nundu nimbú mele Pulu Yili kene Krais Yesos kene Pulu Yili-nga angkellama kene akuma-ni 'Papu nikinu.' niku molangi. Na-ni nundu tondulu mundupu nimbu mele: "Nu-ni "Ti." niker mele aimá aku-sikunu sumbi-siku ti." niker. "Yambuma nokukunu 'Teangi.' niníndu enini-kene pali tilu-sikunu nukui. „Yambu mare numanu monjuni yambuma mola nunga pulu lelemú yambuma mendepulu táka-niku nokukunu, wema tondulu munduku nokukunu, naa ti." niker.

²² Nu-ni yi te liikunu 'Pulu Yili-nga tápu-yi te mulupili.' nikunu yu kíli-ni ambolkunu lkisikunu makó naa tui. Yima mimi-siku kanuku apurukunu kene makó tui. Makó tuni yi mare-ni penga ulu-pulu-kis tingí kene nu enini-kene bunima mingí akiliinga mimi-siku kanukunu tápu-yima makó tui. Ulu kaíma mendepulu teku, Pulu Yili-ni 'ulu kake tílima.' nimba kanolemú uluma teku, numanu liiku mundukunu mului.

²³ „Akiliinga-pe 'Sumbi-sipu molambu.' nikunu, bo-no mendepulu nollu mele penga aku-sikunu naa ti. Nu kuru taki-taki topa nunga oluna kapula naa telemáliinga 'Kuru pora nimba kangi tondulu pupili.' nikunu no-waen kolte nui.)

²⁴ „Tápu-„yi mare-ni ulu-pulu-kis telemelema sumbi-sipa para lelemú akiliinga kot-na ui naa

pangi kot piliilimú yili-ni ui teku kis-silimele mele sumbi-sipa piliilimú; yi mare-ni ulu-pulukis mo toku telemelema ui sumbi-sipa para naa lemba akiliinga-pe kot-na penga mokeringa lemba.

²⁵ Aku-sipako, yambu mare-ni ulu kaíma telemelema sumbi-sipa mokeringa lelemú; mare-ni telemelema mo topa pelemú, akiliinga-pe ulu akuma penga mo topa naa pembba. Penga akuma pali mokeringa lemba.

6

6:1-2 Kongun We Tinjili Yambuma-ni Eninga Nukuli Yambuma Liiku Ai Singí Mele Ung Te

¹ ‚Krais-nga yima molemele‘ yambu kendemande-kongun we tinjili yambuma-ni ‘Eninga kongun nukuli yambu akuma kaíma.’ niku eninga ungma piliiku liiku, liiku ai siku molangi. ‚Kongun nukuli yima kene ulsukundu molemele yambuma-ni tepu kis-simulú mele kanuku kene, Pulu Yili-nga bili kene, Krais-nga ungma Poll-kene yi mare kene enini mani siring ungma kene, ung-taka tonjuku naa niangi.’ niku aku-siku táka-niku kongun teku konjuku molangi.

6:2-11,17-19 Méle Ausili Lupa-Lupama Liiku Nosilimelemanga Ung Mare

6:2-11 Méle Ausili Lupa-Lupama Numanu Monjulemelaliinga Ung-Pulu Te

² Kendemande-yambuma eninga kongun nukuli yambuma Krais-nga yambuma molemele

kene 'Enini kene oliu kene anginipilima molemuláliinga eninga ungma piliipu naa liimulú kene ulu te mölu.' niku eninga ungma liiku bulu siku kongun sumbi-siku naa tingí kene kis. Aku-siku aimaa naa teangi! 'Kongun nukuli yambuma oliunga anginipilima. Eninga ungma piliipu liipu kongun tepu konjumulú kene enini molku kunjingí.' niku eninga kongun ningíma olandupa teku konjangi. Krais-nga yambu naa molemele nukuli yambumanga ungma piliiku liiku kongun we telememele mele naa teku olandupa teku konjangi.

'Timoti, nu mani siker i-sipa mele 'Yambuma aimaa aku-siku teangi.' nikunu tondulu munduku mani si.

³ Oliunga Auli Yesos Krais-nga ung akili unsikama mendepolu pelemú, gólu tuli ung te naa pelemú; akili Pulu Yili-ni oliu 'I-siku i-siku teku molku konjangi.' nimba mani silimú ungele kene, ung kanuma yi te-ni mundupa kelepa ung te-lupa gólu topa mani simu lem

⁴ Yu kara pupa yu-yunu piliilimú mele ungma mindi 'Ung kaí sikama.' nimba ung kanuma mindi numanu monjupa 'Na piliipa kungn Juli pelemú yili moliu.' nimba piliilimú akiliingape yu numanu naa pelemú, ung tilu kepe mimi-sipa naa piliilimú. 'Numanu sambu.' nimba yu unganga pulele yambuma-kene kir-kiri liipa tombulupa nilimú. Aku-sipa telemú uluma-ni i-sipa uluma 'Yambuma teangi.' nilimú:

Yambu mare-ni anju-yandu bi olandupa molemú yambuma kanuku kene enini-kene numanu kis panjiku,

yambuma-kene ung-muranale teku,
yambumanga ung-bulkundu ninjiku,
yambu te-ni ung te nilimú kene mola ulu te
telemú kene numanu pulele liiku munduku,
5 taki-taki numanu sumbi-sipa naa pelemú
yambuma-kene ung-muranale telemele.

Aku-siku telemele yima ung-sikama numanuna
naa pelemú. Eninga numanale-ni piliiku kene,
‘Pulu Yili-nga kongun tenjimulú kene méle kaí
lupa-lupama liipu kamakoma molomulú.’ nikū
piliilimili.

6 Sika Pulu Yili-nga kongun tenjimba yam-
bale aku-sipa tembaliinga méle kaí pulele li-
imba, akiliingga-pe akili i-sipa mele: Pulu Yili-
nga kongun tinjili yambu te-ni numanale-ni
piliipa kene ‘Na-ni Pulu Yili-nga ungele piliipu
tepu moliu. Méle nosukuruma manda tekem.’
nimba piliipa numanu waengu nipili mulúm lem
yu aku-sipa molemáliinga yu méle kaí lupa-
lupama nosilimú mele telemáliinga yu molupa
konjulimú.

7 Oliu miring kene méle te naa membu we
urumulu kanili. Alsupu kolumulú kene méle te
naa membu we pumulúko.

8 Mulumbale kepe langi kepe manda tímu lem
numanu sipu numanu waengu nipili molamili.

9 Yambu te-ni ‘Na méle kaí lupa-lupama no-
supu yambu kamakale molambu.’ nimba pili-
ipa kene méle kanu-sílima liimba telemáliinga
‘kurumanga nuim Seten-ni’ yu kundi tolemú
kene mélema liimbandu tepa kis-silimú. Yi
kanili-ni aku-sipa nimba piliilimú kanili yunga

numanuna milu mele lelemú. Méle kaí lupa-lupama numanu liipa mundupa kene yu kelep topa molupa kis-simba kupulanum kísina kamu pulimú.

¹⁰ Ku-moni numanu munjuli ulu akili ulu-pulkis lupa-lupa pulele wendu olemáliinga pulele. Yambu mare-ni ‘Ku-moni liambuka!’ nikunumanu aimä olandupa liiku munduku kene ung sikale tondulu munduku piliilimilále munduku kelku kene numanuna piliiku kis piliiku numanuna sukundu mindili pulele noku molemele.

6:11-16 Poll-ni Timoti Yu-Yunu Tepa Molumba Mele Mani Sirim Ung Te

¹¹ Akiliingga-pe Timoti, nu Pulu Yili-nga yili akiliingga ulu-pulu-kísima munduku kelkunu kowa pukunu kene ,ulu kaí i-silima mindi numanu liiku mundukunu teku molani:,

Ulu sumbi-nílima kene,
Pulu Yili-nga kongunale kene,
tondulu munduku piliili ulele kene,
yambuma numanu munjuli ulele kene,

ulu-kaíma tinindu tondulu munduku ambolku munduku naa kilili ulele kene,

yambu te-ni nu tepa kis-simba kene pundu naa tokunu, tákka-nikunu mululi ulele kene,
'Aku-sipa uluma mindi tepu molambu.' nikunu numanu liiku munduku mului.

¹² Yambu te méle kaluliele liimbandu yambuma-kene wasie kir-kiri liiku lkisilimili kene aimä tondulu mundupa lkisipa enembu naa kolupa mundupa naa kelelemú mele ,Timoti, nu Krais-nga yili "Sika" nikunu tondulu munduku piliillu yili molláliinga aimä aku-sikunu 'Méle kaluliele

liambu.' nikunu kir-kiri aima liikunu tondulu munduku lkisui!

Nu 'kona molupa konjupa mindi puli ulu-pulele aima liipu ambolambu!' nikunu tondulu munduku lkisikunu enembu naa kolkunu munduku naa kelkunu mului. 'Kona molupa konjupa mindi puli ulu-pulu' niker kanili yambu pulele piliiku molangi nu-ni 'Sika' nikunu tondulu munduku piliirinu mele nikunu para sirinu kene Pulu Yili-ni 'Kona molupa konjupa mindi puli ulu-pulele simbu liani.' nimba nu ui walsurum kanilindu niker.

¹³ Pulu Yili-ni mélema pali 'Kona pupili.' nilimú yili kene, Yesos Krais Pondias-Paillet-nga kumbi-kerina 'Yesos Krais' yunga ung-pulu sikale mundu-mong naa tepe sumbi-sipa nimba para sirim yili kene, Pulu Yi kanili kene Yesos Krais kanili kene piliikulu kanuku molangli kongun ili nu aima tiní mele nimbu sipu kene nimbu mele:

¹⁴ 'Nu Pulu Yili-nga kongun tenjani.' nimbu nu makó turumulu mele piliikunu, Pulu Yili-nga ungele nokuku konjukunu mului! 'Ung akili yambuma-ni kanuku kis naa piliangi. Nani ulu te tembu kene kanuku kis naa-ko piliangi.' nikunu kalaru mululi uluma kene ulukísima kene naa tekunu Pulu Yili-nga kongunale mindi teku konjukunu mului. Oliunga Auli Yesos Krais mokeringa yandu ombáliinga nu aku-sikunu mele munduku naa kelkunu tekunu mindi mului.

15 Yu yandu ombá enale Pulu Yili-ni ui makó turum ena akiliinga “Pui.” nimbá kene mokeringa yandu ombá.

Aku-sipa piliipa temba Pulu Yili yu
 molupa kunjuli ulu-pulele pelemú yili,
 oliu nokolemele yambumanga tondu-
 luma mandupa,
 yu-ni oliu nokulemú tondulale
 olandupa,
 yi nuim kingimanga pali
 yu yi nuim king auli olandupale,
 yambu-aulimanga yu yi-auli olandupale.

16 Kululi ulu-puleliinga yu mindi manda naa
 kolumba,
 taki-taki molupa mindi pulimú pumba.

Yu molemúna talang auli-tepa pulimáliingga
 oliu akuna kapula sukundu naa pumulú.

Ui yambu te-ni yu naa kanurum.

Ekupu yambu te-ni yu manda naa-ko
 kanomba.

Pulu Yi kanili yunga bili olandupa molemále
 kene

yunga tondulale kene taki-taki pepa mindi
 pupili.

Aku-sipa tipili.

6:17-19 Poll-ni Yambu Kamakomandu “Pulu Yili Mindi Tondulu Munduku Piliiku, We-Yambuma Ku-Moni Siku Liiku Tapunjangi.” Nirim Ung Te (6:2-11 kene wasie)

17 Ya mana méle pulele nosulimele yambu-kamakomandu “Teai!” nikunu i-siku mele mani sani: “Méle akuma kis lemba akiliinga kara naa puku, ‘Méle pulele nosilimulaliinga kapula

molomulú.’ naa niai. ‘Oliu numanu sipu molamili.’ nimba méle kaí pulele silimú simba Pulu Yili , ‘Sika oliu nokupa konjumba.’, niku tondulu munduku piliiku nokuku molai.” ni.

¹⁸ Yambu-kamako kanumandu “Teai!” nikunu i-siku mele mani sani: “Yambuma liiku tapunjuku, enini-kene ulu kaí pulele teku, ku-moni kepe méle nosulimele mélema numanu liiku munduku naa molku, mare yambu méle mólu tombama wewu-siku moke teku sai.” ni.

¹⁹ “Aku tingí kene enini penga kapula mulungí ulelenga méle tondulu pulele nusingí kanu-kene aima molku kunjingí ulu-pulu sikale liiku ambulungí.” nikunu aku-siku eninindu ni.

6:20-21 Timoti-ni Kongun Temba Mele Yu-Yunu Mimi-Sipa Nukupili Nirim Ung Te

²⁰ Kang Timoti, Pulu Yili-ni nu kongun sirimele mimi-siku nokukunu mului. Ma-kolealiinga ung wema, Pulu Yili-ni piliipa kis piliilimú ungma kene, gólu tuli ungma-ni Pulu Yili-nga ungele topa mania mundumba telemú ungma kene, naa piliikunu, liikunu bulu si. Ung akumandu gólu toku “Eninga piliipa kungnjuli pelemúmani nimbu sikemulu.” nilimele kanili.

²¹ Ung kanuma yambu mare-ni ‘Ung-sikama.’ niku tondulu munduku piliiringeliinga Pulu Yili-nga ung-sikama ui tondulu munduku piliiring mele munduku kelku kupulanum lu liringeliinga ,nu ung kanuma liiku bulu sikunu naa pilíí..

‘Pulu Yili-ni, eni pali we kondu kolupa mulupili molangi.

‘Aku manda niker.,

**PULU YILI-NGA UNG KONALE
The New Testament in the Mara-Gomu dialect of the
Bo-Ung Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Bo-Ung (Mara-Gomu)
long Niugini**

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bo-Ung (Mara-Gomu) (Bo-Ung)

Dialect: Mara-Gomu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

0847fea8-9710-5ee4-aeee-ab1d0724af7d